

OPONENTSKÝ POSUDEK

Řešitel: Bc. **Nicole Gruberová**

Název diplomové práce: **Nacházení smyslu v práci investigativního novináře**

Diplomová práce studentky si v názvu určuje pátrání po smyslu, který její informanti nachází v investigativní žurnalistice. Mnohem lépe však pojetí práce odpovídá mapování osobnostních zdrojů (zkušenosti, vloh) umožňujících zvládat toto stresem zatížené povolání. Studentka teoreticky vychází z poznatků mediálních studií, filosofických proudů v rámci psychologie, otevřeně se přiklání k pozitivní psychologii. Pravděpodobně i z toho důvodu se přiklonila k fenomenologickému přístupu v rámci kvalitativních proudů. Studie je zpracována formou jednorázových polostrukturovaných rozhovorů se dvěma významnými představiteli české investigativní žurnalistiky – Pavlou Holcovou a Jaroslavem Kmentou, kteří dali souhlas s užitím jejich pravého jména. Data jsou prezentována nejprve formou abstrahovaného převyprávění obou případů, následně autorka tok práce pozastavuje a do empirické části implantuje rozsáhlou rešeršní kapitolu. Poté se opět vrací k analýze dat, na základě obsahu rozhovorů vymezuje společné osobnostní zdroje obou novinářů (autonomie, ochota jít do nepřízně, sounáležitost, věrnost hodnotám: odpovědnosti, pravdě a spravedlnosti, svobodě, smyslu). Diskuse probíhá v duchu očekávaného propojení teorie odvozené z dat s extenzivní základnou koncepcí pozitivní psychologie. Bez přílišného rozvedení aplikace a limitací výzkumu studentka následně svou práci ukončuje v Závěru, kde opětovně shrnuje svoje výsledky.

Silné stránky práce

Z celkového hlediska pro mě převažují kladné kvality práce nad těmi zápornými, přestože úskalí jsou koncentrována v několika celkem výrazných problémech.

Co se týče pozitiv, začal bych jedním z nejvýraznějších. Studentka využila svého souběžného studia psychologie a žurnalistiky pro volbu nesporně zajímavého a společensky přínosného tématu. Povedlo se jí „ukořistit“ rozhovor s významnými osobami a po vzoru např. Maslowových kazuistik měla možnost studovat jejich životní osudy. Profese investigativního novináře zřejmě vytváří celou řadu představ formovaných zvenčí o vysokých rizicích výkonu povolání. Přijde mi pak smysluplné se zaměřit na různé zdroje podkládající udržení se na této životní cestě. Je však také nutné určitou „etic“ perspektivu ponechat uzávorkovanou a být více otevřený různým neočekávaným zjištěním bořícím pohled výzkumníka, třeba o pořadí důležitosti spouštěčů stresu (vysvětlím ještě později).

Pokud bych postupoval chronologicky, na úvodních stranách bych ocenil snahu zasvětit očekávaného recipienta sdělení (psychologa) s kontextem práce novináře. Studentka zde na základě myšlenek badatelů v oblasti mediálních studií předkládá vztah žurnalistiky k politickému aparátu, ke společnosti a jejím hodnotám apod. Toto vykreslení terénu je nosné a snahu o interdisciplinární přesah vítám.

Z hlediska vymezení pozice výzkumníka, teoretický příklon autorky je zřejmý a jistý. Operuje s literaturou k tématu relevantní, přestože vlastní paradigmatické přiklonění by vyžadovalo

trochu více reflexe, a to nenabádám k žádnému příklonu k postpozitivismu. Kladně hodnotím šířku její orientace, přestože autorčino pohlcení, dozajista zásadními myšlenkami, jde na mnoha místech spíše proti zásadám prezentace výzkumných zpráv a koneckonců i proti empirickému charakteru studie. Myslím, že žánr teoretických pojednání by dobře seděl k jejímu esejistickému stylu psaní.

Navážu tím, že studentka dovede psát čtivě, pokud se drží „u země“, u dat. Její převyprávění případů jsou výstižná, všímá si důležitých pasáží. V textu vidím schopnost nabídnout věrohodné interpretace a nad tématem autonomně uvažovat. Domnívám se, že by autorka byla schopná nabídnout ještě hlubší analýzu a interpretaci, na které bych se těšil, pokud by zvýšila svou systematickosti a výzkumnou sebedisciplinu ve fokusování studie, možná i odvahu jít více do hermeneutiky nedůvěry. Diplomové práce jsou o ukázání schopnosti základní formy, porušování pravidel může přijít v poklidu později.

Závěry práce mají srozumitelnou konturu a jsou dostatečně podloženy daty. Diskuse solidně rozebírá poznatky. Data nasbíraná rozhovory na mě působí jako dostatečně využitá

Práce je po jazykové stránce vyspělá. Studentka se vyjadřuje na odborné úrovni a s pochopením pojmům. Gramatických chyb není mnoho, spíše v duchu specifického chybování (hlavně interpunkce před spojkami než a jako), které lze někde najít skoro u kohokoliv. Práce se zdroji se zdá jako dostatečně kvalitní a v citační normě autorka příliš nechýbje.

Slabiny práce

Mezi největší nedostatky práce chápu: 1) rozhodnutí vložit teoretickou rešerši, a to nedostatečně abstrahovanou, do segmentu analyzujícího data; 2) minimalisticky design výzkumu: nevyužití dalších metod sběru dat pro dosažení podrobnějších případových studií, k nimž se studentka idiografickým zaměřením hlásí; 3) nejasná specifikace tématu výzkumu.

- 1) Autorka záměrně rozdělila teoretickou část na dvě, kdy dvě kapitoly (s. 39-57) umístila za představení dvou rozhovorů. Nejde zrovna o zavedený postup – i s přihlédnutím k rozvolněným standardům zpráv z kvalitativních studií, ale primární je provedení. Mnohé bych nenamítal, pokud by po představení každého rozhovoru následovalo krátké a jasné představení vybraných poznatků, které budou okamžitě použity ve vztahu k teorii odvozené z dat. Čtenáři se dostane ale velké množství informací, které by mnohem lépe působily v úvodní části. K tomu by také bylo potřebné vyjasnit, co z teorie je obecná rešerše (zde rozhodně vynechat řadu stran!) a co bude dále využito při interpretaci a diskusi (to je to důležitější). Pasáž stran 39-57 působí jako obecné pojednání z kapitoly pozitivní psychologie. Krom zkrácení vyžaduje odstavcování, rozdělení na více podkapitol, aktivnější zpracování. Autorka umí teorie představit, ale příliš se zde ztrácí ve vzosných myšlenkách a zapomíná na téma svého výzkumu a data, přičemž jinde v práci se to tolik neděje, až tedy na citáty nejasného významu a nekonzistentního užití (Brecht na s. 66, 71). Filosofie je zcela v pořádku, ale nesmí se ztratit propojení s účelem práce. Zde práce působí jako spíše vedená teorií než daty, tedy proti záměru autorky (s. 71). Je zároveň velká škoda, že autorka nenahlédla do literatury aplikovaného výzkumu a nepodívala se na články o psychologických výzkumech novinářské profese či podobných povolání, tedy na literaturu bezprostředně spojenou s jejím tématem.

- 2) Studentka nasbírala dva rozhovory s výjimečnými osobami, ale jde o rozhovory o celkovém rozsahu 24 stran. To je značně podprůměrný obnos dat na standardy diplomových prací (povětšinou 6-10 rozhovorů). Je zcela srozumitelné, že studentka chtěla jít spíše cestou případových studií a malého vzorku, ale dozajista se mohla dostat k dalším využitelným zdrojům dat (vnese ní dalších novinářů do výzkumu, opakované rozhovory s paní Holcovou a panem Kmentou, čerpání z jejich dalších výstupů, knih atd.). Účelem případových studií je právě zmenšit vzorek, ale o to více se na něj zaměřit a zpravidla volit vícero metod a bodů náhledu na zkoumaný fenomén.
- 3) V názvu výzkumu je exponován pojem smysl, z čehož vyvozují, že by mělo jít o jednotící a zcela výstižné téma. Na můj vkus je ale smysl brán spíše jako jedno z témat. Zprvu jsem si také z názvu nebyl jistý, jestli jde o výzkumníkovu hledání smyslu ve vyprávěních informantů, anebo chápání smyslu u samotných novinářů. Studentka dále v práci kormidluje téma spíše k osobnostním zdrojům. Jsou to ale osobnostní zdroje pro smysl, nebo pro resilienci, coping? Smysl je pak i zařazován do jejího klasifikačního schématu pod věrnost hodnotám, z čehož by zase plynulo, že smysl sám je nějakou hodnotou. V datech jsem však našel spíše oporu pro vidění smyslu v něčem konkrétním, nikoliv pro smysl o sobě (přicházení kauzám na kloub, smysl v hodnotách autonomie atd.). Dále autorce evidentně šlo ještě o coping a vnímání rizik. Je tu prostě mnoho témat a pojmů, v nichž je v rámci selektování výsledků k publikaci potřeba udělat pořádek (hierarchizovat, vypustit atd.) a neargumentovat pouhým překrýváním pojmů. Osobnostní zdroje jsou nejvíce zdůrazňované a systematicky popsány, proto se i hodilo upravit název práce či představit celkový model toho, jak se u novinářů projevovala souvislost všech relevantních témat.

Za menší problémy či drobná zklamání považují: 1) málo rozpracované kritické čtení dat využívající střídání perspektiv zevnitř/zvenčí (emic/etic); 2) chybějící detailní zaměření na konkrétní fenomény, když je používána IPA.

- 1) Studentka na s. 16 vyjadřuje svůj předpoklad, že investigativní žurnalistika je stresující povolání. Přestože se snaží dostat zásadě nepředpojatosti a bránění se prekonceptům, v práci je nabízeno málo interpretačních konfrontujících či polemizujících s perspektivou informantů (i v dobrém). Z mého čtení vychází, že pro paní Holcovou i pana Kmentu často stres neplynul z věcí, které předpokládá veřejnost (mocní je pronásledují, tlačí na ně a plánují jejich odstranění), ale mnohem více se cítili být pod tlakem faktorů, které se jim staly či aktivně působí (reflektovaný workoholismus, uzávěrky, zanedbávání rodiny, časté cestování). Jde určitě o osoby, co mnohé obětovali pro společenské hodnoty, ale co jejich rodina? Nelze na předávání si dítěte před prací k nočnímu kojení nahlížet jako na projev workoholismu, kdy si jedinec myslí, že oddání se profesi nemá svou cenu a vše lze stíhat. Přestože jsou tito novináři spíše asi vnitřně řízení, nenasvědčuje mnohé z jejich výpovědí spíše tomu, že kvůli dynamičnosti své profese nemohou nic plánovat a kvůli nevnímání mnoha psychických i fyzických rizik nejsou tolik tlačeni dbát na své zdraví (pan Kmenta zmiňuje, že by v redakci MF DNES zůstal, k pozitivní změně ve svém životě byl dotlačen, než že by se pro ni zcela rozhodl)? Neříkám, že výše zmíněné závěry jsou zcela vystihující, ale práci by neuškodilo někdy trochu popřít svůj jednostranně pozitivní nádech, zařadit část o reflexi výzkumníka a limitace.

- 2) Studentka si zvolila metodu IPA, ale mapuje celkové prožívání pracovní činnosti investigativního novináře. To by nevadilo, pokud by také provedla detailnější sondy jednotlivých „vzorků“ fenoménů. V rozhovorech jsou obsaženy některé klíčové momenty a pro jedince reprezentovatelné zážitky, jichž mohlo být snadno využito. Pro paní Holcovou to asi bylo krátká vazba na Kubě, pan Kmenta velmi poeticky vyjadřuje svou práci v podobě metafor: „zkafovat“ (s nadsázkou – asi bych spíše přepsal jako skafovat, dát dohromady než někoho poblouznit kofeinem), rozsvítit „světlo ve tmě“ a „nechat draky plivat ohnivé koule“. Zde vidím nevyužitý potenciál práce, který by třeba nebyl tak patrný, pokud by se studentka namísto IPA rozhodla pro zakotvenou teorii, případovou studii nebo narativní biografii. Možná jsou popisy těchto zážitků více rozvedené v Příloze, ale i tak by bylo vhodné prostřednictvím reprezentativních zkušeností vystihnout celkovou povahu zkušenosti novinářů.

Drobnosti:

- Formátování úvodní strany by si zasloužilo revizi v názvu Univerzity Karlovy (vynechat v Praze, před několika lety došlo k přejmenování)
- Obsah je jiným fontem než zbytek textu. Stejně u Citované literatury.
- Úvod je nečíslovaný, což v pořádku. Následně ale bývá zvykem první následující kapitulu číslovat od 1.
- Velké kapitoly práce vždy začínat na nové straně.
- Diskuze – konvenčně se v akademickém prostoru více používá diskuse.
- Číslování stran je zobrazeno i mimo oficiální začátek práce.
- s. 14 „Autor (2004) se zabývá...“ Zde je nutné opakovat jméno autora.
- s. 47 Šolcová (Šolcová, 2009) Nesprávná citace, neopakovat příjmení v závorce.
- U citací delších slovních spojení a vět umístěte interpunkci před uvozovky nahoře (.....,“ pokračující text)

Kontrola plagiátorství

Výsledky kontroly nepoukazují k tomu, že by práce byla plagiát.

Dotazy k obhajobě

- 1) Z dat jsem se dobral k myšlence určitého odstupu od nebezpečí, které novinářům hrozí, což by se mohlo podobat práci policejních složek, kdy je riziko stálým kontextem, proto jej snadno přehluší aktuálnější problémy. Pokud si srovnám zbývající stresory, mnohé z charakteristik práce investigativního novináře jsou společné s obecnou prací novináře, možná ale i dalších profesí. Mohla by studentka nabídnout nějaké srovnání s dalšími povoláními, která by v tomto mohla být podobná, tudíž by i výsledky výzkumu mohly mít větší dosah? Osobně mě napadla hlavně práce soukromého detektiva či policejního vyšetřovatele.
- 2) Na základě výpovědí rozhovorů jsem si položil otázku, jestli se v novinářích nějak projeví jejich individuální chápání morálního řádu? Z výpovědí jsem pochopil, že do určité míry musí být přesvědčení o existenci objektivní pravdy, kterou odhalují, čímž se

ale zároveň trochu uzavírají v psychologicky zjednodušeném světě (možná potřebně). To, proti čemu se zde bojuje, je asi docela zřejmé. Nalezla ale studentka v rozhovorech i nějakou koncepci toho, kam by dle informantů měl svět směřovat?

Závěr

Diplomová práce splňuje požadavky kladené na obdobné druhy textů, **doporučuji ji k obhajobě**. Práci považuji za zajímavou tématem a celkově za dobře zpracovanou. Uvedené výhrady patří do očekávaného spektra úskalí v tomto stupni vzdělávání.

V Praze dne 3. 5. 2021

Mgr. Ondřej Hrabec, Ph.D.